

УДК 658.27:631.11

Дивнич О.Д.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства
Полтавської державної аграрної академії*

Черкасов О.О.

*здобувач кафедри бухгалтерського обліку
Полтавської державної аграрної академії***СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ
У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ****STRATEGIC DIRECTIONS OF BASIC ASSETS' REPRODUCTION
OF AGRICULTURAL ENTERPRISES****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто три види стратегії інвестиційно-технічної діяльності сільськогосподарських підприємств. Визначено чинники формування ефективної інвестиційно-технічної стратегії. Досліджено етапи розробки стратегії відтворення основних засобів сільськогосподарського підприємства. Розглянуто форми відтворення основних засобів. Запропоновано напрями відтворення основних засобів в залежності від стадії життєвого циклу підприємства, стану попиту на ринку та рівня фінансового забезпечення.

Ключові слова: стратегія, інвестиційно-технічна стратегія, основні засоби, відтворення, форми відтворення, технічний розвиток, життєвий цикл підприємства.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены три вида стратегии инвестиционно-технической деятельности сельскохозяйственных предприятий. Определены факторы формирования эффективной инвестиционно-технической стратегии. Исследованы этапы разработки стратегии воспроизводства основных средств сельскохозяйственного предприятия. Рассмотрены формы воспроизводства основных средств. Предложены направления воспроизводства основных средств в зависимости от стадии жизненного цикла предприятия, состояния спроса на рынке и уровня финансового обеспечения.

Ключевые слова: стратегия, инвестиционно-техническая стратегия, основные средства, воспроизводство, формы воспроизводства, техническое развитие, жизненный цикл предприятия.

ANNOTATION

Three kinds of strategy of agricultural enterprises' investment-technical activities have been considered in the article. The factors of forming effective investment-technical strategy have been defined. The stages of working out the strategy of reproducing the basic assets of agricultural enterprise have been investigated. The forms of the basic assets' reproduction have been considered. The directions of the basic assets' reproduction depending on the stage of the enterprise's life cycle, the state of demand on the market, and the level of financial provision have been suggested.

Keywords: strategy, investment-technical strategy, basic assets, reproduction, technical development, enterprise's life cycle.

Постановка проблеми. Необхідність розроблення стратегічної інвестиційної діяльності обумовлена потребою в стратегічному управлінні діяльністю сільськогосподарського підприємства. За умов стрімкого науково-технічного прогресу своєчасне та оперативне впровадження новацій забезпечує гнучкість, маневреність підприємства, його здатність пристосуватися до мінливого оточення. Тому технічна політика підприємства має передбачати

послідовну цілеспрямовану комплексну відтворювально-інноваційну діяльність щодо зміни елементів виробничого процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання та відтворення основних засобів висвітлено у працях В.Я. Амбросова, Б.Є. Бачевського, В.О. Данилюка, О.І. Дація, В.С. Дієсперова, О.В. Коваленка, Л.Г. Олійника, М.Ф. Рибченка та інших науковців. Проте наразі невирішеною залишається проблема обґрунтування інвестиційно-технічної стратегії підприємства та вибір форми відтворення основних засобів з урахуванням ринкових умов, етапу розвитку підприємства та його фінансових можливостей.

Мета статті полягає у дослідженні стратегічних напрямів відтворення основних засобів в умовах концентрації виробництва та диверсифікації асортименту сільськогосподарської продукції за стадіями життєвого циклу підприємства з урахуванням рівня фінансового забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегія є довгостроковою моделлю розвитку підприємства, яка приймається для досягнення її стратегічних цілей і враховує можливості та обмеження внутрішнього та зовнішнього середовища.

Стратегія інвестиційної діяльності підприємства визначає цілі, умови, форми та джерела відтворення основних засобів, що спрямована на забезпечення безперервності виробничого процесу, підвищення конкурентоспроможності підприємства та оптимізацію використання наявного виробничого потенціалу.

Завданнями інвестиційно-технічної політики є вивчення можливостей сільськогосподарського виробництва і вимог до нього та за необхідності усунення виявлених невідповідностей; розроблення напрямів технічного переозброєння (оновлення) основних засобів підприємства; створення механізму реалізації заходів, спрямованих на вдосконалення техніко-технологічного стану підприємства; аналіз та оцінювання ефективності технічної політики, що здійснюється.

Одним з основних стратегічних напрямів формування технологічної політики є відтво-

рення основних засобів, у тому числі й на інноваційній основі. Відповідно до цього, в межах існуючих стратегій, нами пропонується виділяти три види інвестиційно-технічної діяльності сільськогосподарських підприємств:

1) наступальна інвестиційно-технічна стратегія, що властива потужним підприємствам зі значним ресурсним потенціалом, та які демонструють інтенсивне розширення частки на ринку. Такі підприємства спроможні виділити значні кошти на оновлення та розширення парку енергетичних засобів та сільськогосподарських машин, тобто здійснюють розширене відтворення. При цьому відтворення відбувається не лише на основі базової технології, а й впроваджуються радикально нові технології виробництва продукції. Тому головними завданнями наступальної інвестиційно-технічної стратегії є:

- моніторинг споживчого ринку з метою своєчасного виявлення нових запитів споживачів та неосвоєних ринкових сегментів;
- моніторинг ринку інновацій для оперативного залучення тих, що можуть бути вигідними для підприємства як зараз, так і в майбутньому;
- підтримка діяльності власних спеціалізованих науково-дослідницьких підрозділів;
- стимулювання ініціативності працівників підприємства у продукуванні нових ідей, організація внутрішнього підприємництва;
- оцінювання перспективності нових ідей і їх конструктивне розроблення та впровадження;
- внесення змін у внутрішнє середовище підприємства, необхідних для швидкого впровадження новацій;

2) стабільна (еволюційна) інвестиційно-технічна стратегія полягає у підтриманні існуючої виробничої потужності підприємства та досягнутого рівня розвитку техніко-технологічної бази. Тривалий життєвий цикл сільськогосподарської продукції дає змогу підприємствам не лише вдосконалювати поточну діяльність, а й накопичувати кошти для поступового переходу на прогресивні (інноваційні) технології виробництва з використанням більш прогресивних технічних засобів. У цьому разі інвестиційна політика має забезпечувати умови для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції з метою утримання позицій і частки на ринку;

3) захисна інвестиційно-технічна стратегія – спрямована на утримання позицій підприємства на ринку за рахунок зниження витрат на виробництво продукції. Відповідно, розширюються можливості здійснення цінової конкуренції. Підприємство спрямовує фінансові ресурси на підтримання рівня техніко-технологічної бази, модернізацію, оптимізацію складу основних засобів та ліквідацію тих засобів, що не використовуються у процесі виробництва.

У визначенні найбільш ефективної інвестиційно-технічної стратегії підприємства повинні враховувати певні чинники, серед яких найважливішими є:

– відповідність обраної стратегії можливостям і загрозам зовнішнього середовища, цілям підприємства вищого порядку та сумісність з її місією;

– можливість досягнення конкурентних переваг за рахунок використання сильних сторін підприємства і нейтралізації слабкості конкурентів, компенсації слабких сторін підприємства і сильних сторін (переваг) конкурентів;

– наявність необхідних ресурсів, наукового, технічного, виробничого, кадрового потенціалів;

– досягнення ефективної організаційної взаємодії між усіма структурними підрозділами підприємства;

– використання синергічного ефекту інвестиційної діяльності.

Запропонований нами підхід до розробки стратегії відтворення основних засобів сільськогосподарського підприємства передбачає реалізацію наступних основних етапів:

1. Визначення місії і стратегії розвитку підприємства, розробка стратегічних планів.

2. Планування поєднання основних галузей – рослинництва і тваринництва, а також допоміжних та обслуговуючих виробництв. Обґрунтування виробничої програми підприємства.

3. Вибір варіанту застосування технології виробництва сільськогосподарської продукції (традиційної, інтенсивної, ресурсозберігаючої, інноваційної).

4. Обґрунтування потреби у виробничих ресурсах, у тому числі в основних засобах.

5. Порівняння потреби з наявністю виробничих основних засобів за складом, функціональністю та якісним станом.

6. Виявлення додаткової потреби у виробничих основних засобах, виявлення резервів скорочення непродуктивних засобів за рахунок ліквідації «заморожених» основних засобів і за рахунок цього вивільнення основного капіталу та одержання додаткового інвестиційного грошового потоку.

7. Визначення переліку заходів щодо оновлення основних засобів підприємства (капітальний ремонт, модернізація, купівля, оренда, лізинг тощо).

8. Пошук та обґрунтування джерел фінансування оновлення основних засобів з урахуванням очікуваної прибутковості та вартості джерел відтворення.

У разі неможливості повного задоволення потреби в інвестиційних ресурсах для реалізації програми технічного переозброєння слід обрати найбільш ефективні заходи та визначити раціональну черговість реалізації запланованих заходів.

9. Розробка календарного графіку реалізації програми оновлення основних засобів сільськогосподарського підприємства з урахуванням своєчасності відтворення, сезонності виробництва та можливих ризиків неритмічності надходження коштів від реалізації сільськогосподарської продукції.

10. Заключним етапом розробки стратегії відтворення основних засобів сільськогосподарського підприємства є прогнозування показників стану та ефективності використання основних засобів, оцінка покращення показників виробничо-господарської діяльності підприємства (валовий прибуток, продуктивність праці, фондівіддача, рентабельність основних засобів тощо) внаслідок оновлення основних засобів.

Стратегічною метою управління основними засобами підприємства є забезпечення максимально ефективного їх використання за мінімальних витрат на обслуговування та ремонт. Відповідно до цієї мети розробляється план стратегічних заходів для кожної з груп основних виробничих засобів підприємства.

Стратегічною метою управління пасивною частиною основних засобів має стати забезпечення фондівіддачі цієї групи засобів на рівні, не нижчому, ніж у середньому по сільському господарству України. Короткотерміновими заходами, спрямованими на досягнення цієї мети, є: аналіз фондівіддачі витрат на формування цієї групи основних засобів; аналіз складської площі на предмет оптимальності її використання; аналіз використання потужності тваринницьких приміщень, сховищ; здавання в оренду об'єктів нерухомості, що тимчасово не використовуються в основній діяльності, та відчуження об'єктів, перспективи використання яких відсутні.

Стратегічною метою управління машинами та обладнанням має бути збільшення питомої ваги цієї групи основних виробничих засобів, підвищення їх коефіцієнта надійності до 95% та коефіцієнта використання річного фонду

робочого часу. Для цього необхідно здійснювати придбання нового обладнання, його модернізацію та постійне технічне обслуговування.

Стратегічною метою управління транспортними засобами є підвищення ефективності й доцільності використання транспортних засобів підприємства. Поточними та перспективними цілями стратегічного управління цією групою ресурсного забезпечення підприємства має стати: раціональне використання видів вантажного автотранспорту залежно від відстані перевезень та вантажопід'ємності; виконання розрахунків економічної доцільності застосування власного транспорту порівняно з доставкою продукції; удосконалення логістичної роботи в підприємстві та перехід на максимально можливе постачання товарних запасів зовнішніми постачальниками; складання і реалізація транспортних задач з метою мінімізації витрат у періоди збирання урожаю сільськогосподарських культур.

Стратегічною метою підвищення ефективності використання інструментів, приладів та інвентарю слід визначити модернізацію основних виробничих засобів цієї групи. Цього можна досягти шляхом придбання більш сучасних основних виробничих засобів цієї групи з більшою функціональністю щодо складування виробничих запасів і готової продукції. Стратегічними цілями управління іншими основними виробничими засобами слід визнати здійснення їх інвентаризації та ліквідація (продаж) об'єктів, що не використовуються з метою скорочення питомої ваги цієї групи основних виробничих засобів підприємства.

Використання сучасних досягнень науки й техніки дає змогу підприємствам забезпечувати максимальний розвиток та ефективне використання його виробничого потенціалу, який може здійснюватись у різноманітних формах. Деякі з них дають можливість підтримувати наявний техніко-технологічний стан підприємства, інші – удосконалювати і нарощувати його (рис. 1).

Розглянемо більш детально форми відтворення основних засобів.

Поточний ремонт – ремонт, який виконується для забезпечення або відновлення роботоздатності основних засобів без їх тривалого вилучення з господарського використання. Полягає в усуненні дрібних неполадок і попередження прогресуючого фізичного спрацювання поза технологічним процесом з використанням запасних частин, деталей, вузлів та інших матеріалів.

Капітальний ремонт – ремонт, який здійснюється при значному ступені фізичного зносу для відновлення нормального фізичного стану та повного або близького до повного відновлення ресурсу об'єкту із заміною чи віднов-

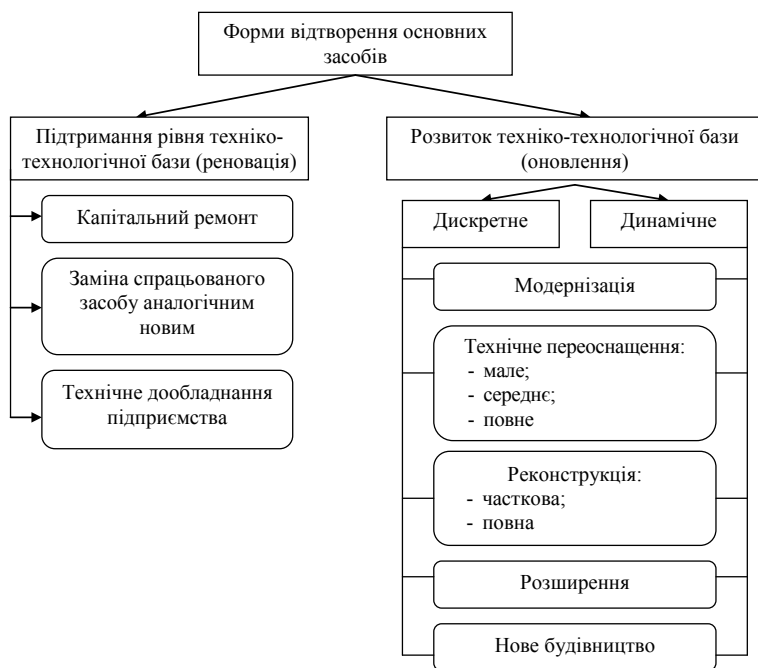

Рис. 1. Форми відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах

Джерело: узагальнено авторами

ленням будь-яких частин, у тому числі базових [4, с. 120].

Технічне дообладнання підприємства – це комплекс заходів, що направлений на підтримку існуючого рівня виробництва, його розширення за рахунок доукомплектації технічних засобів необхідним обладнанням, сільськогосподарськими машинами, інструментом тощо [3, с. 50].

Модернізація основних засобів – удосконалення основних засобів, що забезпечує підвищення продуктивності об'єкта, що модернізується, сприяє розширенню його технологічних можливостей до рівня сучасних технічних і технологічних вимог, досягненню економії ресурсів, поліпшенню умов праці. Полягає у приведенні конструкції робочих механізмів, машин, установок та іншого обладнання, а також зміні матеріалів і методів обробки відповідно до сучасного середньоринкового рівня.

Технічне переоснащення – комплекс заходів щодо підвищення техніко-економічного рівня окремих виробництв, відділів та цехів на основі впровадження прогресивної техніки та технології, механізації й автоматизації виробництва, заміни застарілого і фізично зношеного обладнання новим, більш продуктивним без розширення виробничих площ.

Л.Г. Олійник виділяє три види технічного переозброєння виробництва [2]:

1. Мале технічне переозброєння – модернізація діючої техніки, заміна невеликої частини

застарілого обладнання, у виробництво впроваджується невелика кількість нового обладнання.

2. Середнє технічне переозброєння – механізація й автоматизація процесу виробництва, впроваджується прогресивне обладнання, замінюються групи фізично і морально застарілого обладнання.

3. Повне технічне переозброєння – комплексне оновлення переважної частини парку обладнання, що, звичайно, зумовлюється високою фізичною і моральною зношеністю обладнання або переходом на принципово нову технологію виготовлення продукції.

До реконструкції відноситься переобладнання діючих цехів та об'єктів основного, підсобного й обслуговуючого призначення, як правило, без розширення існуючих будівель і споруд основного призначення. Вона пов'язана з удосконаленням виробництва та підвищенням його техніко-економічного рівня на основі досягнень науково-технічного прогресу, здійснюється головним чином з метою збільшення виробничих потужностей, поліпшення якості та для зміни номенклатури продукції без суттєвого збільшення чисельності працівників при одночасному поліпшенні умов їх праці та охорони навколишнього середовища.

Розширення виробництва передбачає будівництво додаткових виробництв на діючому підприємстві, а також будівництво нових і розширення існуючих окремих цехів та об'єктів

Таблиця 1

Напрями відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємствах

Рівень фінансового забезпечення	Напрями відтворення основних засобів			
	В умовах стабільного асортименту сільгосппродукції (концентрація)			
	Етапи життєвого циклу підприємства			
	Створення і вихід на ринок	Етап зростання	Етап зрілості (стабілізації)	Спад (затухання)
	Незначний попит	Збільшення попиту	Стабільний попит	Зменшення попиту
Низький	Формування основних засобів за рахунок переважно зовнішніх джерел	Мале технічне переоснащення, модернізація	Капітальний ремонт, технічне дообладнання	Оптимізація складу основних засобів, ліквідація зайвого
Достатній	Формування основних засобів за рахунок власних та зовнішніх джерел	Заміна спрацьованого аналогічним новим, середнє технічне переоснащення	Модернізація	Капітальний ремонт
Високий	Формування основних засобів за рахунок власних джерел	Розширення	Повна реконструкція	Модернізація
В умовах зміни асортименту сільгосппродукції (диверсифікація)				
Зростання попиту на продукцію підвищеної якості				
Зростання попиту на продукцію, що вироблена на основі принципово нових технологій				
Низький	Формування основних засобів	Заміна спрацьованого аналогічним новим	Модернізація, капітальний ремонт	Капітальний ремонт, технічне дообладнання
Достатній	Формування основних засобів	Часткова реконструкція	Середнє технічне переоснащення, реконструкція	Модернізація
Високий	Формування основних засобів, проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт	Розширення, впровадження принципово нової техніки, нове будівництво	Повна реконструкція	Модернізація

Джерело: розробка авторів

основного, підсобного й обслуговуючого призначення на території діючих підприємств або на площах, що до них прилягають, з метою створення додаткових або нових виробничих потужностей [1, с. 49].

До нового будівництва відноситься формування цілісних майнових комплексів основного, підсобного та обслуговуючого призначення новостворюваних підприємств, а також філій і окремих виробництв, передбачає розширення виробничих площ та значне збільшення потужності.

Технічний розвиток підприємства значною мірою залежить від маркетингової і виробничої стратегії, які визначають планові заходи щодо устаткування і технології, необхідні для виробництва певного продукту. Наприклад, за умов концентрованого зростання важливо забезпечити збільшення виробничої потужності шляхом придбання нових одиниць обладнання або підвищення продуктивності наявного обладнання через капітальний ремонт чи модернізацію. У цьому разі виробнича стратегія орієнтується на мінімізацію витрат і технологію масового виробництва. Якщо ж передбачається реалізація стратегії диверсифікації, то склад технологічного обладнання, що встановлюється для виробництва нової продукції, може радикально відріз-

нитися від наявного, оскільки впроваджуються нові технологічні процеси (табл. 1).

Висновки. Отже, вдосконалення техніко-технологічної бази підприємства слід планувати та орієнтувати, передусім, на ті заходи, які забезпечать реалізацію найперспективнішої стратегії діяльності. Для вітчизняних підприємств, що мають обмежені фінансові можливості, такі заходи орієнтовані переважно на підтримання існуючого технічного рівня шляхом його капітального ремонту та модернізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Данилюк В.О. Сутність і порівняльна характеристика форм технічного розвитку підприємства / В.О. Данилюк // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. – 2011. – № 2. – С. 45–51.
2. Олійник Л.Г. Оновлення техніко-технологічної бази підприємств легкої промисловості: [Електронний ресурс] /Л.Г. Олійник. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Economics/17956.doc.htm.
3. Рибченко М.Ф. Теоретико-методологічні аспекти оцінювання основних засобів / М.Ф. Рибченко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2006. – № 2. – С. 225–228.
4. Шваб Л.І. Економіка підприємства: [навч. посібник] / Л.І. Шваб. – К.: Каравела, 2004. – 568 с.